

VARPAS

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Mūsų rašyba.¹⁾

P. Kriaušaičio rašyboje („Lietuviškos kalbos gramatika“) yra nemaža svyrinėjimų, tokių mažmožių, kuriuos autorius tarytum norėtų į mūsų raštus įvesti, bet jų įvedimo griežtai nereikalauja; gramatikoje yra ir tokių smulkmenų, nuo kurių dabar pagalvojęs rasit atsisakytų ir pats autorius; vietomis autorius, nurodydamas kelias formas, nepasako aiškiai, prie kurios ir kodėl norėtų jis pats apsisistoti; gramatikoje yra nemaža aiškių apsirikiimų, ne tiktai autoriaus, bet ir spaudos.

Sit prie ko, priimdami p. Kriaušaičio rašybą, norėtume tuo tarpu tvirtai apsisistoti.

1. Rašysime: *širdis, pirtis, sūnys, pietus*, ne *širdys, pirtys, sūnūs, pietūs* (daugsk., v. Gram. p. 84); su *ta*, su *ja*, su *maža*, su *mažąja* (viensk. moter. įrank.); *tas, anas, jas, mažas, mažąsias* (daugsk. moter. priekin.); *tą, aną, mažąjį* — *mažąją* (viensk. priekin.); *dalyties, juokties* (čia prisitaikiname prie žemaičių ir daugelio rytinių augštaičių vartojamosios nereiškiamojo sakymo formos, sulyg. Gram. p. 84); *juk* (sakant: „juk aš žinau“, aiškiai girdėti *k*, ne *g*, — Gram. p. 69); *jog, jogei* (čia norėtume sekti žemaičių tarimą, nors kai-kuriuose senovės raštuose randame *juog, juogei*, Gram. p. 69); *kuone, kieno*, (ne *kone, keno* — *kano*), *kuo-geriausias, kuo-gražiausias* (Gram. p. 20); *įvirus* (sul. *vairus, pravairus, ryt. invairus*); *ypatus, ypačiai, ypatingas* (ne *ipāt. . .* sulyg. latvių *ypaši, ne iepaši*).

2. Dvilypnotuosius būdvardžius lietuviai ne vienodai linksniuoja: rytiniai augštaičiai dažniausiai taria *geriejėi* (vardin.), *geruosiuos* (priekin.), žemaičiai — *geriejėi* (pritaikindami būdvardžio formą prie daiktavardžių linksniavimo, sulyg. daugsk. *arklei, peilei* = *arkliai, peiliai*), *giarųsius* (= *geruosius*). Augštaičių rytiečiai paskutinį tų formų skiemenį taikina prie atskirai vartojamųjų žodžių *jie, juos*, nors daugskiemenių žodžių gale skiemens *-jie, -juo(s)*, eidami įstatymo keliu, turėtų čia sutrumpėti, sulyg. *gerus, gudrius, vedu* prie *geruosius, gudriuosius, veduosi* ir *neši, veži* prie *nešiesi, vežiesi*. Paskutiniųjų skiemenų sutrumpėjimas daugelio augštaičių formose *geriejėi, geruosius* visai taisyklingai seka tą galūnių sutrumpėjimą, kurį turime visų lietuvių formose *veži, gerus*. Taigi tų augštaičių vartojamąsias formas *geriejėi, geruosius*, kaip atsiradusias kalboje įstatymų keliu, mes ir norėtume toliau savo raštuose vartoti. Priimdami šitas formas, mes sektume kn. Jauniaus rašybą.

3. Penktojo linksniavimo daugskaitos vardininką norėtume rašyti formomis: *akmens, sesers, dukters* (prie *akmenės, seserės, duk-*

¹⁾ Žr. š. m. „Varpo“ Nr. 8 „Nuo Redakcijos“ (177 p.). —

teres). Šitos formos vartojamos Prūsų Lietuvoje, suvalkiečių ir rytinių augštaičių krašte, nors prie jų yra kalboje ir naujesnės formos, įsibrovusios iš kitų linksniaivimų: *akmenis* (prie *akmenai*), *seseris*, *dukteris*. Rašydami *akmens*, *sesers*, *dukters* (prie *akmenes*, *seseres*, *dukteres*), seksime Kuršaičio ir Kriaušaičio rašybas.

4. Prie tariamojo sakymo formų: *sukčiau*, *suktum*, *suktuta*, *suktume*, *suktute* (Gram. p. 42) rašysime ir: *sukčia*, *suktumei* — *suktumė*, *suktumėta* — *suktumėta*, *suktumėme* — *suktumime* — *suktumėm*, *suktumėte* — *suktumėte*. Jei rašytojų darbuose rasime kame šitas formas, jų neperdirbinėsime. — Sekdami kn. Jauniaus ir Kriaušaičio rašybas, rašysime: *šauksias*, *suksias*, *darysias*.

5. Sekdami įstatymą: „priebalses *d* ir *t*, kur perdirbame sekdami ištarimą, tę perdirbame teip, kaip jos ištariamos (Gram. p. 6 ir 84)“, rašysime: *vezdamas*, *spauzdiniu*, *mezdamas*, (ne *vesdamas*, *spausdinu*, *mesdamas*). Taip elgdamiesi seksime Kuršaičio, kn. Jauniaus ir Kriaušaičio rašybas.

6. Prie vyras, *dykas* . . . rašysime ir *dūmai*, *rūkome*, t. y. prie ilgosios *y* vartosime ir ilgąją *ū* (Gram. p. 84). Ilgaijai *ū* išreikšti vartojame *u* su brūkšneliu, nes teip ją reikšti jau esame mažumą pripratę.

7. P. Kriaušaitis savo gramatikoje rašo *lyg*, *sulyg* (Gram. p. 60, 61 ir 66). Čia jisai, matyti, seka kai-kurių augštaičių tarimą (Prūsų Lietuvoje ir suvalkiečiuose sakoma *sulyg*, rečiau *lyg* = *iki*).

Augštaičių tarmėse sakoma: *truks*, *grius*, *bus*, *lis*, *gis* prie *trūkti*, *griūti*, *būti*, *lyti*, *gyti*, t. y. tvirtapradės *ū* ir *y*, atsiradusios vienskiemenėse formose, pavirto trumpomis balsėmis. Žemaičių tarmėse tokio balsių *ū* ir *y* sutrumpėjimo būsimojo laiko formose nematome: jie sako *trūks*, *lys* . . . Šitas užsilikimas žemaičių vienskiemenėse formose ilgųjų balsių tegali būti aiškinamas, kaip faktas, įvykęs kalboje drauginimo keliu, būtent prie *trūksu*, *gysu* — *trūksiu*, *gysiu*, *trūksi*, *gysi*, žemaičiai nenustojo sakę ir *trūks*, *gys* . . . (čia užsilikus ir tvirtapradė priegaidė). Bet nurodytasis augštaičių tarmės įstatymas, kad žemaičių ir nepritaikinas prie veiksmazodžio formų, yra žinomas ir žemaičiams; tas dalykas matyti iš paties žemaičių prielinksnio *lig*: prie *lygu*, *lygus* visi žemaičiai sako *lig* (ne *lyg*), sekdami kalbos įstatymą.

Kur yra augštaičių tarmėse prielinksnis *lyg*, ten pridrauginamas tas žodelis prie *lygu*, *lygus* (kaip žemaičių *trūks*, *gys* prie *trūksu*, *gysu*); kur sakoma *lyg*, ten sakoma ir *sulyg* (iš „su *lyg*“). Kur sakoma taisyklingai *lig* (sulyg. *truks*, *lis*, *gis*), ten sakoma ir *sulig* (iš „su *lig*“).

Sekdami kalbos įstatymą, mes rašysime: *lig*, *lik*, *iki*, *ligi*, *liki*, *sulig*, *sulik* (*suligi*, *suliki*), skirdami tą prielinksnį nuo žodžio *lyg* (*lygu*, *lygiai*); rašysime: „*lig* lauko“ prie „*lyg* (žem. ir *lygu*) tu nežinai. *lyg* (= tarytum) mažas“.

Kadangi žodis *lyg* (iš *lygu*, *lygiai*) vienskiemeniu pavirto visai neseniai ir prie jo yra vartojamos dar ilgesnės formos, tad jo balsė rašomojoje kalboje nėra dar sutrumpėjusi. Vienok rytų augštaičiai paprastai neskiria *lig* nuo *lyg* (= *lygu*): jie taria abudu žodžiu vienodai (su pusilgėmis balsėmis). Ar šeīp ar teip, tuodu žodžiu mes skirsime rašyboje, kaip juodu skiria nemaža lietuvių ir kalboje.

Pasergėjimas. Prielinksnio *sulig* vartojimą susiaurįsime: pašutinį laiką rašytojai ėmė jį vartoti ir tę, kame žmonių kalboje jis visai nėra vartojamas, turbūt pasiremdami ant kelių p. Kriaušaičio pagautųjų iš žmonių kalbos pavyzdėlių („sulig gerumo jisai geras, sulig to jisai geras“, Gram. § 173, d) ir išplatindami jo vartojimą prieš tos pačios kalbos įstatymus.

8. Klausimą, kaip reikėtų rašyti: *vedžiau, mešiau* (teip pataria rašyti p. Kriaušaitis), ar *veđiau, mešiau* (teip norėtų rašyti tūli kiti rašybu autoriai), ar *vedžiau, mečiau*, — paliekame išristi tolesniam laikui, o tuo tarpu rašysime teip, kaip esame pripratę, būtent *vedžiau, mečiau*.

9. Žodžių daleles: *-pat, by-, -nors, kai-*, priskirdami prie kitų žodžių, rašysime su jungiamuoju brūkšneliu, t. y. *čia-pat, iš-pat, by-kas, by-koks, kas-nors, kai-kurie* . . . Vienok žodelis *gi*, vartojamas *atskiros* sąjungos vietoje, reikėtų rašyti visada skyrium, vis tiek, ar tas žodelis bus pavartotas sakinio pradžioje ar po pirmųjų sakinio žodžių: „*gi kas jam pasakė, kas gi jam pasakė, tas gi žmogus nieko* (ir *nėko*) nesakė“. Žodžiuose *taigi, jaugi* skirti dviejų dalių nėra reikalo: *taigi, kaip ir jaugi*, turi *vieno* žodžio prasmę.

10. Atmetamąjį žodelį *ne* jungsime prie būdvardžių, jei pavartojieji su tuo žodeliu būdvardžiai turės *vieno* žodžio prasmę („*negeras*“ = *blogas, negražus*, beveik = *biaurus*, vienok: „jis baltas, *ne juodas*“); prie veiksmazodžių jungsime jį ten, kame jis yra priešdėlio vietoje („*nenešė, nesinešė*“, kaip „*panešė, pasinešė*“). Dėl tos pačios priežasties rašysime: „*nėvienas* (= *tūlas, dažnas*) pasako, *nėvienas* (= *niekas, nėkas*) nežino, kiekvienas mato“. *Redakcija.*

FELJETONAS.

Įvairūs atbalsiai.

Klaidingas pripratimas ir netikusios jo pasekmės. Maskolijos siekiai Lietuvoje. Nauja valdžios įstaiga — žemiečių viršininkai.

Pripratome kalbėti, jog mes, lietuviai, turime tam tikras politiško ir visūmeninio gyvenimo tiesas, k. a. turime tam tikras tiesas pirkti žemę, ginti savo tiesas teismuose, valsciūje, įvairiose viešpatystės įstaigose ir t. t. Tuo tarpu toksai pripratimas yra didžiausiu paklydimu, nes visos tos teip vadinamos tiesos nėra mūsų tautos tiesomis, bet mūsų tautai svetimos valdžios suteiktos arba duotos. Nieks svetimas visai tautai negali duoti jokių tiesų, nes tiesomis priimta vadinti tik tokius tautos arba jos žmonių nutarimus, kurie pagal jų politiško ir visūmeninio supratimo reikalingi yra užlaikyti. Išduoti kokias-nors tiesas tegali sau tik pati tauta, ir tik ji pati tegali atmainyti savo išduotas tiesas; nėkokia svetima valdžia negali atmainyti, išplėsti tautai tų tiesų, kurias ji buvo sau išdavus.

Patekus Lietuvai po Maskolijos jungu, mums tapo užginta naudoties savo tiesomis, elgties pagal mūsų tiesų — ir liepta naudoties užveiktųjų įstatymais, patarmėmis. Būdami pavergti, mes buvome

priversti elgties pagal tų patarimų, bet ne tiesų, kaip esame priversti ir šiandien pildyti visokius užveikusios mūsų tautą valdžios paliepimus, įsakymus ir patarmes.

Augščiausiu paliepimu, išleistu birželio 25-oj dienoj 1840 m., caras Mikalojus I prisakė įvesti mūsų kraštan veikiančią Maskolijoj Tiesų Sąranką, prašalinus Lietuvių Statuto veikmę. Toksai caro paliepimas, lygiai kaip ir visi kiti iki šiai dienai išduoti, nėra mūsų tautai priverstinas, kaipo laikiniai paliepimai valdžios, apėmusios mūsų kraštą. Pildydami tuos paliepimus, prieš savo tautą mes galime pasiteisinti tik tuo, jog tuo tarpu mes negalime nepildyti, negalime, būdami politiškai silpni, išvengti nepildę šių paliepimų. Kiekvienas gi iš mūsų tautiečių, kursai ar tai vardan savo gerovės, ar tai vardan tėvynės labo prisideda prie patūrėjimo tos valdžios, arba kursai prižiūri pildymo jos paliepimų mūsų krašte, — toks tautietis prieš savo tautą negali rasti pasiteisinimo.

Maskolijos valdžia išduoda mūsų tautai, kaip ir savo pavaldiniams, tokius įstatymus, kokie jai patinka, prisako mums dėvėti tokius rūbus, kokiais ji nori mus matyti. Jeigu patįs maskoliai, pildydami savo įstatymus, dėvi duotus jiems rūbus, tai čia jų liuosas noras, nes iki šiol jie neturėjo savo rūbų, tuo tarpu kaip mes lietuviai jau esame dėvėję savo rūbus. Vargas tik mums, kad kai kurie iš mūsų, ir net labai daug, yra pamiršę tuos rūbus ir, bedėvėdami svetimus „armiakus“, pradėjo juos vadinti savaisiais. Ir tikrai, Lietuvių Statuto tiesos, tas tautos turtas, kuriam sukrauti mūsų protėviai yra padėję keletu amžių triūsą, tapo užmirštos, nors kai kurių šio Statuto tiesų pati Maskolijos valdžia, įgalėjusi kardui ir prievarta viską panaikinti, neįveikė prašalinti, ir jos tebegyvuoja da Maskolijos Tiesų Sąrankoj. Žinoma, gyvenimo sąlygoms persimainius, įvairios šio Statuto tiesos turėtų įgauti tautos vardu naujas konstrukcijas, naujus paaikškinimus, bet savo tolimesnį tiesų samprotavimą mes galime pamatuoti vien tik ant Statuto, ant savo tautos tiesų, bet ne ant Maskolijos valdžios suteiktų mums įstatymų¹⁾.

Pamatiniu tikslu Maskolijos įstatymų, išduodamų mūsų kraštui, pasilieka ir visados pasiliks, iki nepražus jos viršenybė ant mūsų krašto, panaikinimas iš šio krašto mūsų tautos. Šis tikslas nebuvo permainomas nuo Kotrinos laikų iki šiai dienai ir, galima tikėtis, nepersimainys, įvykus kitoms tos viršenybės formoms, apie ką galima spręsti nors iš rusų socijaldemokratų partijos nutarimų, kurie šiandien, neturėdami savo rankose ir viršenybės, nesidrovi nepripažinti pilnos politiškos liuosybės Maskolijos svetimtaučiams. Visas skirtumas tarp išduotų nuo Kotrinos laikų iki šiai dienai Maskolijos įstatymų mūsų kraštui yra tik tame, jog vienuose tas siekis aiškiausiai matomas, o kituose labiausiai paslėptas. Paveikslui, Mikalojus I 1840-ais metais liepos mėnesyje buvo išdavęs paliepimą, idant Kauno ir Gardino gubernijos „tolesniam laikui niekadoms nebūtų vadinamos Lietuviškomis gubernijomis, bet tik Kauno ir Gardino gubernijomis“. Tokio aiškaus ir stataus veikimo šiandien valdžia jau nebedrįsta vartoti ir stengiasi

¹⁾ Todėlei tyrinėjimas mūsų senovės tiesų, kurios pasilieka mūsų tiesomis ir šioj gadynej, turi ne tik istorišką, bet drange ir politišką šiai gadynei vertę.

savo pragaištingus mūsų tautai užmanymus apvilkti tarytum mūsų krašto gerove.

Paskutiniu laiku pasirodė visa eilė tokių užmanymų, kaip štai: žadamas mums gražinimas spaudos panaikinimui užsieninės literatūros įtekmės, veidmainiškas dailinimos prie lietuvių (ir kartu noras supiūdyti juos su lenkais!), pažadėjimai palengvinti lietuvių emigraciją Maskolijon (aiškus geidimas sumažinti lietuvių skaičių pačioj tėvynėj) ir t. t.

Bet svarbiausiu apsiereiškimu tokio mums valdžios „įsitikėjimo“ yra Augščiausias paliepimas, išduotas birželio 8-oj dienoj šių 1903 m., idant šių metų gale Vilniaus, Kauno ir Gardino gubernijose būtų įvesti žemiečių viršininkai, pagal įstatymų nuo 12 liepos mėnesio 1889 m., su tam tikromis permainomis, pritaikintomis prie mūsų krašto.

Jau pačių maskolių mokytieji juristai ir svarbesnieji rašytojai yra pripažinę už netikusį tą nuo liepos 12 d. 1889 m. biurokratijos kepalą. Jeigu tas įstatymų kepalas ir pačioj Maskolijoje niekam dėlei savo kartybės nepatiko, tai ką gi bekalbėti apie jo skanumą Lietuvoje, ypač jeigu dėlei didesnio įsitikėjimo prie šio kepalo tapo pridėta nemaža pipirų pavidale tūlų permainų. Reikia pripažinti, jog dalis laisvamaniškų Aleksandro II-ojo reformų, paliečiusių mūsų kraštą, kaip tai apygardos teismų, teismo rūmų (palatos), Senato teismų įstatymai, taikos teistojų ir tarpininkų įstatymai buvo didžiai patikę ir mūsų žmonėms. Matydami policijos ir administracijos sauvalią, žmonės tikėjo, jog už tokią sauvalią galima skųsti į teismus ir, pasitikėdami teismų teisybei, dažnai duodavo skundas. Galima sakyti, jog nėviena reforma neprisidėjo teip prie sumaskolinimo mūsų krašto, kaip minėtos teismų reformos, kamė prieš „zokaną“ visi žmonės tarytum buvo lygūs. Įvezdama pas mus žemiečių viršininkus, valdžia akiai prašalys tą žmonių įsitikėjimą ir „maskolių teisybę“ ir pati padės žmonėms susiprasti, jog kaip nuo jos, teip ir nuo visų jos įstaigų jiems nėra ko laukti gero. Tiesa, įgijimui tokio susipratimo tauta turės daug nukęsti, daug pralieti nekaltai ašarų, bet turėkime viltį, jog šie duoti mums mūsų nelaimei žemiečių viršininkai padės mums susiprasti ne tik, kad reikia nuo jų atsikratyti, bet ir apskritai, kad reikia visą šitos valdžios viršenybę prašalinti.

B— is.

Pasikalbėjimas.

Žilos senovės laikuose žmonės žiūrėjo į mediciną vien kaip į dailą ir pasikakindavo vien užburimu visokių skausmų ir priepuolių. Tik žmonėms protiškai subrendus, vėlyvesniuose laikuose, atsirado supratimas reikalingumo pažinti ligų priežastis ir kovoti su jomis; tuomet tik ir tapo medicina iškelta į mokslą. Šiandien jau toks tyrinėjimas ligų priežasčių yra išsiplėtojęs į atskirą mokslo šaką, patologija vadinamą.

Paskutiniais laikais tą patologiją ėmė mokslo vyrai taikinti ne vien prie atskirų ypatų, bet ir prie visų žmonių kuopų, o ypač prie tautų.

Pensilvanijos (Amerikoje) universiteto profesorius dr. Brinton išskaido tautų ligų priežastis į keturis skyrius. Ligų priežastimi va-

dina jis visa, kas silpnina tautų organizmą, kliudo joms normaliai plėtoties ir pasiekti geistiną dvasiškos ir materijališkos gerovės laipsnį.

Kaipo pirmą priežastį dr. Brinton mini: neužtekintą peną, kuriuo šių dienų draugijos surėdymas priverčia maitintis kuo-plačiausią kiekvienos šalies gyventojų sluogsnį.

Antra priežastis yra vartojimas tokių nuodų, kaip alkoholis ir tabokas.

Trečia priežastimi esti užsivilimas, nepasitikėjimas į save, į savo spėkas. Tas trečiasis skyrius, mažiau puolantis į akis, reikalauja paaiškinimo. Pervis geriau esąs jis žinomas chirurgams. Atsitinka kartais daryti visai nepavojingą operaciją, kuri paprastose sąlygose atneštų ligoniui didelį palengvinimą, o tuo tarpu ta operacija visai netikėtai įtraukia kartais žmogų į dar didesnį pavojų, o kartais ir numarina. Paskui pasirodo, ligonis buvęs per daug išsigandęs operacijos ir pertat visai nustojęs vilties pergalėti savo nesveikatą.

Dr. Brinton nurodo analogiškų atsitikimų ir tautų istorijoje. Teip atsitiko su Amerikos indijonais. Cortez vos su keliais šimtais kareivių pavergė Aztėkų tautą, turinčią 100 000 kariūmenės, puikiai žinančios savo amatą. Vargšai-aztėkai, pirmą sykį išvydę paraku šaunančias šaudykles, suprato turėsią kovoti su žmonėmis, suvaldžiusiais žaibą ir griausmą. Išsigandę, apatijos apimti, beveik be kovos nusilenkė prieš europiečių saują.

Panašus dvasios nupuolimas buvo ir Europoje įvykęs, išsiplatinus XIV amžiuje teip vadinamai „juodajai mirčiai“. Ta baisiai limpama liga platinosi ypač kariūmenėje. Priėjo prie to, jog visos viešpatystės paleido savo kareivius, nes kaip tik jų susirinkdavo nors mažas būrelis, tuoj „juodoji mirtis“ išskleizdavo savo baises sparnus po visą šalį. Kad būtų tuomet kas panorėjęs užkariauti Europą, lengviau būtų galėjęs tą padaryti, nes išsigandę žmonės būtų beveliję svetimą, nors ir sunkiausią jungą, nekaip baisią mirtį.

Kaipo ketvirtą priežastį, naikinančią tautų gyvybę, dr. Brinton yra pastatęs lytišką ištvirtimą.

Kokiame laipsnyje mūsų tauta yra slėgiama tais patologiškais apsiroiskimais, sunku mums šiandien nutarti, stokstant statistiškoms žinioms. Tik jaučiame, kad be tų vargų, kankinančių normališkesniu gyvenimu gyvenančias tautas, kankina ir slėgia mus dar baises votis, giliai mums į mūsų paties kūną įsiėdusi. Ta votis — tai mūsų bajorija. Ji, pasistačiusi sau už vienintėlį socijališką reguliatorį pakakinimą (plačiausioje prasmėje) savo „aš“, — šalinasi nuo pildymo kokių-nors bendrų tautiškų priedermių. Tie ponai apsimeta negirdį ir nenumaną skurdo ir aimanavimo skandinavų po jų akimis sūnų tos pačios žemės, kuri ir jiems turėtų būti branži Kur tik gali, šnuodegauja mūsų bajorai visokiems skriaudikams ir prispaudėjams. Pasipynus progai, lieja šampaną už jų sveikatą, kaip tai ir šimet atsitiko apsilankius Kaune didžiamjam kunigaikščiui Vladimirui. Nesudrebėjo teipgi jų poniškos sąžinės, klodamos šią vasarą nusizeminimą reiškiančią telegramą po kojomis tam sostui, kurs nesidrovi dagi nesuaugusius dar nekaltus jų tėvynės vaikus ilgais mėnesiais kirmdyti kalėjimuose. Ir tai darbai ne atskirų ypatų. Tai plačių-plačiausia srovė, nuožmiomis bangomis įsigriaužusi į tėvynės širdį, be paliovos

ją draskanti ir kartu su barbariška valdžia naikinanti prakilniausius jos troškimus. Liūdią tą ne vien augščiau paminėti atsitikimai, bet dar geriau visokios Lietuvoje įkurtos bajorų draugystės su savo užmnymais.

Kuomet lietuvių dalis žuva kovoje už tiesas, prigulincias prigimtai jų kalbai, tos bajorų draugystės, kaip antai Raseinių ir Kauno suvartojamosios, — visuose savo susirinkimuose ir raštuose vartoja vien rusišką kalbą. Jų uolumas pasiekė jau tokį laipsnį, kad dagi privatiškus pranešimus, siunčiamus sąnariams komiteto vardu, irgi puošia kirilica.

Kuomet geresnė tautos dalis pergyvena sunkias valandas, rizdamosi su neišsakomu materijališku vargu, kliudančiu ne vien laikraščių ir knygų išleidimui, bet verčiančiu badą kęsti prakilnesnius savo vaikus, visa širdimi atsidavusius prikėlimui tėvynės, — mūsų bajorai pila šimtus ir tūkstančius leidžia įrengimui parodų: pernai Vilniūje, šįmet Dinaburge. O tų parodų vienintelis tikslas: šampanai, pokiliai, paleistuvystė; nes teip, kaip jos yra ligšiol neišmanančių žmonių taisyomos, negali nė nieko pamokyti, nė kitą kokią naudą atnešti nuvargusiam kraštui.

O juk buvo atsiradusių tarp mūsų svajotojų, kuriems išrodė, jog ant tokios teip pūvančios voties užtenka tik užlipyti kleistrą . . . ir ji išnyks! Noroms-nenoroms prisimina sodžiaus burtininkės, susirinkusios apie merdantį ligonį ir rimtai svarstančios, kas labiau galėtų jį išgelbėti, ar degtinė, užpilta ant neužkukuotos gyvatės, ar smilkymas švęstomis žolėmis . . . o gal da — šluotražis, sutrintas su druska?!

Ne kitų pasekmių, kaip tie užbūrimai galėjo viltiesi sulauksias ir teip balsiai praskambėjęs: „Głos litwinów do młodej generacyi szlachty i obywateli na Litwie.“

Rimtesni lenkai, Lenkijoje gyveną (tarp mūsų tokių nėra), perskaite tą atsišaukimą, vien nusistebėjo iš nesubrendimo mūsų tautos veikėjų . . . iš žemumo ten statomų tautos idealų.

Kokią įtekmę padarė ta knygutė ant mūsų „voties“ — taria jos elgimos su mumis, nė lašo neatsimainęs, teipogi p. Chlevinskio atsiliepinimas „Krajūje“, o pervis puikiau pilnas, „średniowiecznej szlacheckiej buty“ — Przenigdy“ . . . Nežinoma tik, ko jis yra pilnesnis, ar tuščios frazeologijos, ar tulžės, ar biaueraus šovinizmo, išpenėto prakaitu tųjų, kuriuos stengiasi į purvą suminti.

Toks nepasisekęs mūsų gydymo būdas vis dar tebemerdančios tėvynės turėtų mus dar sykį pamokyti labiaus pasitikėti savo spēkoms . . . Sekan tpirmąjį higijėnos patarimą, mūsų pareiga — nesiliauti stiprinus tautos organizmą, nes jam sustiprėjus visos votis turės ir pačios išnykti . . . Tik pirmiausiai reikia dar atstumti, nuveikti tas milžiniškas kumstis, smaugiančias mums gerklę ir stengiančias mums lūpas užkimšti, kad neatsikvėpti, nė suvaitoti nebegalėtume. Xy.

Iš margo Lietuvos gyvenimo.

Esu Lietuvoje gimęs, Lietuvoje augęs, tik ne Lietuvoje „žmogaus“ metus praleidęs. Artinantis senatvei teko, vienok, Lietuvoje gyventi. Čia apsigyvenęs pažinau ir supratau nemaža iš to, kas man buvo ligšiolei nepažįstama, neaišku. Taigi norėčiau pasidalyti ir su

kitais tuo, ką esu pastebėjęs tarp savųjų. Suvesiu kelis įdomius mažmožius.

Parvažiavo į mano miestą pasiviešėti vienas mūsų daktaras, jau seniai radęs gyvenimo laimę rusų krašto padangėse. Gydytojų Lietuvoje savų žmonių trūksta, tai ir ėmiau nieko nelaukdamas kalbinti, be napanorėtų mesti „svečių šalelę“ ir grįžti į Lietuvą. „Čia yra darbo kiek reikiant, duonos užteks visai tavo šeimynai, vaikus užsiaugysi savo krašte, pažįs jie savo žmones ir jų reikalus, čia iš jų gali susilaukti paguodos sau ir savo kraštui,“ — kalbėjau gydytojui. Griežtai atsisakė negalįs tuo tarpu grįžti. Palengva visa supratau: gydytojas turi tenai labai pelningą vietą (tokia vieta, tiek pelno čia sunku rasti), beto pagyvenęs Rusų gilumose apie dešimtį metų jis tikisi gausiąs senatvei . . . pensijėlę, su kuria ir čia, Lietuvoje, būsią ne visai sunku gyventi. Kad būčiau tiesus žmogus arba artimas to daktaro pažįstamas, tiek tebūčiau galėjęs jam atsakyti: „jei sulaukęs tos pensijos, teip ilgai pinigų krovęs sveikas kartunta grįši, pinigų, žinoma, turėsi, bet savo krašto nebepažįsi, nebesuprasi, vaikus užaugysi ne savo žemei, tavęs Lietuva nebepažįs; ir tu jai būsi nebereikalingas.“ Daktaras išvažiavo . . . Kitą-kart jisai varu važiuodamas atitarnauti kur siunčiamas už studentų laiko stipendiją verkte verkė savo krašto.

Bevažinėdamas po Lietuvą pažinau senutį daktarą-lietuvį, apsigyvenusį dabar karšti Lietuvoje. Visą amžį žmogelis išgyveno sveltima duona, rusų centruose, į savo kraštą parvažiavo gyventi tik dabar, visiškai jau suiręs, išvėšęs, išgaravęs ir pensiją, kiek žinau, įgijęs. Kas jam čia rūpi? Pavalgyti, prieš saulę pasišildyti, su tais, kurie jį lenkia, pasikalbėti, apie niekus visokius paplepėti, senovę pagirti. Jaunoji Lietuva, jos judėjimas, judėjimo tikslas, subundancijos iš gilaus miego tautos idealai ir reikalai žmogeliui visiškai nerūpi, jis čia sveltimausias žmogus, gyvas numirėlis. Pažinęs jį atsiminiau ir tą daktarą, kuriam, kaip sakiau, teko rasti rusų padangėse neįieškotoji laimė. Ar teks man tas laimingasis žmogus dar kartą pamatyti, nežinau; pamatęs nebeiškęsčiau, žinoma, šito pavaikščiojančiojo numirėlio jam nepriminęs.

Šiomis dienomis teko pasimatyti su lietuviu, užimančiu Rusijoje valdininkėlio vietą. Pasilgęs savo krašto, bėdos, vargo ir nesveikatos spaudžiamas, parvažiavo žmogelis ant kelių dienų namolei: norėjo pasimatyti su jaunų dienų draugais, pakvėpuoti savo krašto oru, nors kiek užmiršti savo paprastuosius vargus negalus. Žmogelis, visiškai susilpnėjęs, nustojęs senosios energijos ir morališko pusiausvirumo, šneka tik apie Lietuvą, jos kėlėjų darbus ir idealus, bet šneka teip, kaip gal šnekėti tikriausias svajotojas, neturįs jokio po savim pamato, o žmogelio bėsama visai gerų norų, tų pačių, žinoma, norų, kuriais esanti išgrįsta ir pragaro asla. Dar pridėsiu: to žmogaus turima viename miestelyje triobelė ir poris dešimtinųjų žemės. Vienas jo draugas, tikras darbo žmogus, patarė jam mesti kažikam ir už kažiką svetur vergavus, apsigyventi Lietuvoje, versties kuo-nors tarp savo žmonių arba apimti kokią prieinamą vietą (buvo įteikiamos kelios tokios vietos), kur galėsiąs savo žineles, pajėgas ir gerus norus naudingai suvartoti ir pats rasti sau reikalingą pusiausvirumą. Įpratęs alkūnes trinti ir

imti užtat algą, turbūt grįš ir tas iškur parėjęs ir trindamas alkūnes vėl svajos, ilsėsis, sirgs ir vargs.

Pažinau du vaiku, baigusiu pradedamąsias mokyklas. Vienas betrindamas miesto valdyboje alkūnes užsitrina po tris rublius vadinamosios algos. Tėvai sako, kad jų sūnus „mokos ant pono“, ir veža sūnelini ką galėdami iš namų, nes trimis rubliais išmisti mieste sunku. Kad sūnus išmokyti kokio naudingo darbo ar amato ir tuo verstų paskui gyvenime, tėvai, kiek matyti, nenorėtų: kur „ponų“ pyragus sulygįsi su juodadarbio žmogaus duonele! Motyna aiškiai džiaugiasi: „tik nors vienam vaikelui nereikės sunkaus darbo dirbti!“ Mano mieste prakilnesnieji darbo žmonės, apšviestiesni fabriku darbininkai, didesnieji amatininkai, vertėivos, pirkliai susideda beveik visi iš žydų, lenkų (ir sulenkėjusių lietuvių), latvių, vokiečių ir rusų, taigi ir pastebėjau šitą jaunika, pasirengusį nė mažiaus, nė daugiau, kaip „miesto ponu“ tapti. Jisai tiesiai sakosi mokas tiek, jog drovu esą su tokiu mokslu darbo žmogumi pasilikti. — Antrasis jaunikaitis nė kiek skiriasi nuo šito, bet dar įdomesnis. Šit kaip pasižinau su juo. Tėvas, savaturtis „ūkininkas“ (turi arti miestelio du dešimtiniu savos žemės), atvažiavo sūnumi vežinas ištolo į miestą pasikalbėti su „daug mačiusiu, daug žinančiu ponu“ apie to paties sūnaus reikalus. Šiuo tarpu „ponu“ būti man pačiam teko. Pasirodė, jog sūnus baigęs pradedamąją mokyklą norėtų „toliaus“ mokyties; tėvo norima, kad sūnus kaip-nors išsimokyty „ant kunigo, ale ant kazerno kašto“ (iždo įstanga); sūnui tinka tėvo noras, bet pats verčiau norėtų „ant daktaro یشهی“. Nors „daug žinojau“, tačiau turėjau pranešti, jogei vaikinas iždo įstanga nė daktaru, nė kunigu negalės patapti. Pastebėjau, jog daktarystė ir kunigystė šiuo tarpu rūpėjo mano svečiams, kaipo geri amatai, duodantieji daug pelno. Ėmiau kalbėti apie kitus amatus, apie kromas, apie reikalingumą išmokyti kokio pelningo darbo, nurodžiau kelis žinotinus pavyzdžius iš žinomųjų man amatininkų, kromininkų ir „baltiesniųjų“ darbininkų gyvenimo, norėjau patarti jaunikaiečiui eiti darbo keliais. Tėvas, tarytumei, sutiko su mano patarimais, tik pridūrė, ar negeriausia, vienok, būtų išmokus „lasapedus“ dirbti, nes ponai ėmę dabar daugyties jais po Lietuvą, o čia nėsą žmonių, kurie juos moka padirbti. Tėvo sumojimas ir sūni, matyti, patiko daugiau, nė kiti, mano nurodytieji amatai. Pasakiau, jog dviračiai dirbami tam tikrose fabrikose, tokiose fabrikose, kurių mūsų krašte nė nėra. Nepatikau, bet vargšai, nebeskėzdami teip plačiai sparnų, ir vėl ėmė su manimi taikinties. Sutiko, tik nuėjo dar „tarp savęs pasikalbėti.“ Po valandos turėjome susitikti ir tikrai ką-nors nuspręsti. Bet jų nebesulaukiau. Vėliaus teko girdėti, jog sūnus pristoję į valsčiaus kanceliariją, kur gauna tris rublius mėnesinės algos, pristoję tų dėlto, kad „tokį mokslą turint“ nebeverta esą darbas dirbti.

Tokius ir tolygius mažmožius, tarp ko kito, esu pastebėjęs iš margo mūsų tautos gyvenimo. Skurdu ir liūdna matyti tokie gyvenimo apsirėiskimai. Anksčiau jie man būtų neįtikimi buvę.

Pyragus, matyti, savotiškai supranta nė tiktai mūsų tautiečiai, bėgantieji svetur „vietų“ ir lengvesnės duonos jieskoti; pyragų trokšta ir mūsų „žmonės“, tarytum tyčia rūpindamiesi neatsilikti nuo savo apšviestiesniųjų brolių-pabėgėlių.

A. Krapaila.

Kazimiero Kiaušinio, garsaus radikalo, atminimui.

Jau septinti metai, kaip išvirto didelis šulas, kurs rėmė mūsų nuvargusią, tamsią tėvynę. Geriausiai jo bičiniai gailėjosi, gailėjosi, minėjo, minėjo — ir užmiršo: sic transit gloria mundi!

Jam dar mūsų tarpe begyvenant, teko man jį arčiau pažinti, todėl aš noriu čia pašvęsti kelis šiltus žodelius jo brangiai atminčiai. Žinau, kad suskaudysiu jo draugų širdis ir sueržysiu ką-tik užgijusias jų opas, žinau, kad kliudysiu gal ir saldų atilsį paties Kazimiero Kiaušinio, kurs ilsisi aname pasaulyj, prie Kaspijos jūrų, palaimintoje kalmukų žemėje.

Vis tai žinau! Bet kažki-kokia viršprigimtinė spēka verčia mane apsakyti visūmenei garsingus jo veikalus ir milžiniškus darbus, po kurių jis jau septinti metai ilsisi kalmukų tėvynėj, kaip anie senovės galiūnai, kurie užsidarydavo vienuolynėse atsiilsėti po didžiųjų veikalų. Jo gyvenimo istorija trumpa, bet pamokslinga, ypač tiems geltonsnapiams paukšteliams, kurie ką-tik išrietėję iš-po motynos sparno ir išmokę pirma vartoti gerklaites, negu proto pajėgas, čirpia visokiais balseliais graudžias daineles apie idealus, idėjas, lygybę, liuosybę ir kitus gražius daiktus.

Jis jau nebuvo geltonsnapis ir nebeploną turėjo balselį, kuomet dainavo tas-pat daineles, kurias ir viršminėtieji geltonsnapiai čirpia. Jis jau buvo Maskvos universiteto studentu, jis jau turėjo nebe geltonus pūkelius, bet ilgus pasišiaušusius plaukus ir juodą truputį suveltą barzdą, kuomet nuolat išsižiojęs ir baltuodamas akimis keikė buržujus ir storpilvius už jų beširdystę ir neatsiminimą beturčių, tamsių ir alkanų žmonelių vargų. Energiški jo žestai ir išsitarimai rodės iš širdies gilumos paeiną, išrodė labai nuosirdęs ir darydavo nemažą įspūdį. Teisybė, jis tuomet niekuo niekam nepadėjo, nieko nesušelpė, bet ir tai teisybė, kad jis ir pats nieko neturėjo. Užtat nuo jo negalima buvo ir reikalauti išrodymo savo žodžių darbais: jam patikėjo žodžiu — ir pripažinu radikalu.

Antgalo jis tapo daktaru. Draugų laiminamas, jis išgramėjo į Lietuvą ir apsigyveno tamsiam sulenkėjusiam žemaičių krašte ir ten iš karto pasirodė radikalu, kad net iškabino ant savo durų vizitkortę su parašu „Gydytojas Kazimieras Kiaušinis“. Jam tuomet ir žodis „daktaras“ išrodė prasižengimu prieš tėvynę. Prabuvo ten su viršum metus ir, nežiūrint tokio aršaus patrijotizmo, prisilupo nemaža pinigų, nes, iš patrijotizmo augštai keldamas lietuvišką firmą, lupo aršiau už savo draugą žydą-daktarą, kurs, kaipo žemesnės tautos kilimo, neturėjo to augšto numanymo.

Kaipo žmogus neturtingo kilimo, buvo praskolines besimokydamas valdžiai ir turėjo važiuoti iš šiltos vietos tarnauti už skolą. Žinodamas tą neišvengtina kelionę, jis ir lupo daktaraudamas Žemaičiuose. Teip ir išvažiavo į kalmukų šalį — vienų keikiamas, kitų gailimas. Išvažiavo ant trejų metų — ir dingo.

Jau ketvirtį metai, kaip tas Kiaušinis, garsus radikalas, atitaravo savo priverstiną laiką, bet nieko apie jį nebegirdėti. Visi dūsavo ir gailėstavo, kad žuvo didis tėvynaitis . . . Bet kur tau žus lietuvis!

Visokiose apystovose jis išliks. Nebereikalo pasakoja, kad lietuvis esąs kadai velnią apgavęs ir mulkiu jį palikęs.

Tik pereitą vasarą pargramėjo, paržvangėjo Kazimieras Kiaušinis ir pradėjo lankyti gerus pažįstamus, žinoma kurie pakelyj. Pasirodo, anaipol, jo giltinė nerovus: storas, pilvuotas, teip jog žmogelis išrodo toks paguldžius, toks pastačius, barzda, kaip kudelis, pats saulės įdegingtas mažiausiai, kaip koks čigonas; balsas ir žestai radikališkai policijiniai . . .

— Sveikas, broli! na, kaip, ką? — klausė bičiuliai.

— O ką, psiakrev, gyvename, duok Dieve visiems!

Ir pradėjo garsus radikalas pasakoti apie savo nusidavimus. Tarnaujas jis ir gaunąs gerą algą, o vogti — kiek nori: pinigų prisiplėšęs tūkstančius. Pinigai gauti labai esą lengva: esąs žuvių gaudymo ir sankrovų užveizda. Didžiausios žuvių stirtos sukrautos ir nuo jo prigulį, ar leisti jas išvežti, ar ne; jei užmokės pirklys — leidžia, o jei ne, liepia policijai apipilti su naftu ir sudeginti. Pinigų — kaip šukių.

Draugai tik pečiais traukė ir gūstavo, žiūrėdami į tą garsų radikalą (dabar, žinoma — „ex“).

— Ko gi tu čionai pargramėjai? — klausinėjo jie.

— Ogi, psiakrev, prasivėdinti, pas mus baisiai karšta!

Žinoma, tai buvo juokai; ir visi teip suprato, nes Kiaušinis, nežiūrint radikalizmo, mėgdavo pajuokuoti, nors tankiausiai pas jį iš tų juokų išeidavo, kaip rusai sako, nei Dievui žvakė, nei velniui žersteklis.

Pasirodė, kad patrijotas užsigeidė pačios lietuvaits. Na, lietuvaits, ne lietuvaits, tai nors lietuviško kvapo mergaitės, nes kaip klasikas tvirtai atsiminė, kad ir tėvynės dūmai saldžiai kvėpia. Važinėjo abypusiai Nemuno žvalgydamos pačios. Vienkart žiūrėjo ir žvalgėsi parduodamų dvarų — ir vėl dingo.

Bet dabar kai dingo — nieks nebusiminė ir nebepasigailėjo, nes ir nebuvo ko: visi pamatė, kad kas bus, kas nebus, o lietuvis, ypač dar Kiaušinis — nežus. Aišku pasidarė visiems, kad jis savo apžėlusioje kaktuje auklėja augštus užmanymus — pasidaryti Lietuvoje dvaro valdytoju ir turtingu ponu . . . Ko, Dieve, jam nepadėk! Nereikia Lietuvai saviškių kraugerių ir siurbėlių: lengviau, kad svetimas siurbia ir engia . . .

Optimistai, kaip ir kvailiai, su kuriais jie yra artimoje giminytėje — niekuomet neišnyksta ir nenusimena.

Tai tie optimistai, amžinai gyvuojantieji, tikisi, kad prisiplėšęs pinigų ir pasidaręs Lietuvoje stipriu ponu jis atneš kraštui naudą. Šalink, Dieve, nuo mūsų tokią naudą, ir ne tik nuo mūsų, bet ir nuo mūsų aršiausių priešų! . . .

Nes Kazimieras Kiaušinis, kaip mums gerai žinoma, yra teip minkštos širdies ir filantropiško būdo, kad badaujančiam savo pažįstamam ir beveik bičiuliui (sakau „beveik“, nes dabar supratau, kad pas Kiaušinį negali būti bičiulių), su kuriuo jis buvo labai artimas anuose laikuose, kuomet skurdo varguose studentaudamas — atsisakė duoti mažiausią pašalpą. Ne tik atsisakė, bet demonstratyviškai užtylėjo visokius laiškus, svetimų ištikimų ypatų tame dalyke rašytus.

Sit tibi suavis Calmucorum terra, carissime Kiaušini, et noli reverti in patriam tuam, cui magnum pondus eris!! . . .¹⁾

Ir jei stipdamas ant pinigų maišo atsimysi, kad nieko nepadarei tėvynės labui — tai užsitrauk gerokai konjako ir nusiramink: ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.

Ir tiesa: turėjai augštus norus — neturėjai pinigų; prisiveržei prie pinigų — užmiršai augštus norus ir nieko nepadarei!! . . .

Bet nenusimink: Lietuvai ir tu buvai naudingas. Tu dar tūkstančių tūkstantinį kartą patvirtinai tą šventą teisybę, kad pinigai ir augsti norai bei užmanymai — yra ašigaliai, kurie nesusieina.

Niekuomet nėra pro šalį patvirtinti geru paveikslu šventą teisybę!!

Ex-adorator.

L I T E R A T Ū R O S S K Y R I U S .

Dainius.

Buvo tai Graikijoje.

Bet ne iš senų laikų mano pasakojimas, tik iš tų, kada sena Graikija mirė, išsižadėdama savo dievų ir kalbos, ir persimainė į Bizantijos viešpatystę. Muamedas II nulenkė graikų sprandus, pavergė juos. Didus mėnuo sugriovė kryžius, muzinai užrėkė cerkvių varpus. Graikams prasidėjo kruvinos, baisios nelaimės dienos.

Nors žmonės daug amžių naikino erelius, bet jų vis tebėra, nes augštai skrajoja ir augštai lizdus krauja. Teip buvo ir su graikais. Norintieji gyventi, pasislėpė ten, kur ereliai lizdus krauja. Ir mėnuo neišdriso į juos žiūrėti, išgirdęs gi ten užmą, bliško ir virpėjo. Bet už tą savo išgastį turkai baisiai kersijo. Nesykį kraujais paplūdo graikų kaimos ir miestai gaisrais apsišvietė.

Nelaimingos graikų kovos buvo tai lyg vandens lašai, krintą ant akmens. Tie lašai su laiku padarė įdubimą, ant kurio paskui buvo pastatytas neprigulimas Graikijos pamatas.

Stambule tuo tarpu linksminosi padišakas ir pašos už išveržtus nuo pavergtųjų pinigus.

Tada tai graikai pradėjo narnėti ir stengties numesti nuo kaklų retėžius. Sukurstė juos ne koks milžinas, bet jaunintėlis dainius, dainuojąs tautos atgijimo viltį — Kostaki Rigas.

Nelaimė, kad tarp graikų buvo tada daug fanarijotų, kurie įsižiūrėję į dangų norėjo kart įtikti ir tautiečiams, ir pašaliečiams, ir padišakui.

Fanarijotai — tai ne turkų išauklėti jančarai, kurie į savo brolių krūtines atvirai smeigia ginklus. Fanarijotai, tai iš tų pačių graikų kilę žmonės. Tai biauriausis atgijančios tautos sluogsnis, nes tai puvésys, gangrena.

¹⁾ Teesie tau lengva Kalmukų žemė, brangiausias Kiaušini, ir nebegrišk į savo tėvynę, kuriai būsi didelė sunkenybė!! . . .

Janinos baša Ali Telebenas sudegino Pargą. Mūsų dainius Kostaki Rigas viso-ko nustojo — užmušė jam motyną, sudegino namelius.

Ir jis dabar stovi ant to degsnio su savo drange Roksanda. Pažiūrėjęs į ją tarė:

— Nelaiminga Graikija.

— Eiva į kalnus — tarė mergaitė — jau čia nebėra ko veikti. Kostaki sutiko.

Ėjo juodu par kaimą, baisiai išnaikintą. Iš Pargos atliko tik vieni nameliai: Ali jų nejudino.

Ties tais nameliais stabtelėjo Kostaki ir Roksanda. Bet jūdviejų mintis įvairiavo.

— Biaurus fanarijotų lizdas — šnibždėjo Roksandos lūpos.

Kostaki užklausė:

— Kodėl biaurus?

— Argi nematai? Ali visus piovė ir degino, tik jų nejudino. Jie tik gražiai kalbėti ar melsties temoka, apgaudinėdami žmones ir patį Dievą. Jei Ali panorės, rytoj užmušinės savo brolius. Jie nemyli tėvynės, jei gali tarnauti ir jos priešams.

— Liauk — ramiai tarė Kostaki. — Tokių dar terp mūsų nėra. Neturi jie mūsų karšto kraujo, bet ir jie myli Graikiją.

— Jeibent savotiškai!

— Gal geriau už mus — atsakė Kostaki. — Ar tu pažįsti Eminą?

Sužibėjo Roksandos akys.

— Ar pažįstu! — sušuko balsu, kurs vos per gerklę perėjo. — Tiek sykių mačiau tave su ja kalbantis.

— Eisiu su ja atsisveikinti, gal jau nebeteks čia sugrižti.

Roksandos akys vėl sužibėjo, užstojusi jam kelią sušuko:

— Neeik!

— Roksanda! Kas tau? Kodėl manęs neleidi? . . . Emina buvo man labai gera, kodėl su ja neatsisveikinti? . . . Gal jos daugiau nebematysiu . . .

Roksanda prasišalino, bet ugnis neužgeso jos akyse.

Kostaki pabeldė į duris. Jauna mergaitė jas atidarė.

Atlikusi Roksanda, atsisėdusi ant slenksčio ir atrėmusi rankas ant kelių, rymojo — rymodama šnibždėjo:

— Eik, eik, žiūrėk ir gerėkis jų darbais . . . Sulauksi dar to, kad tave išduos!

Tą ištariusi atsikurtėjo, jos akyse ašaros pasirodė:

— Tave išduos, mano sakalėli? Ne, ne — jeibent Dievo ant žemės nebūtų. Melavo cigonė burdama. Tave, kur tokias gražias dainas sudėdi, kur teip puikiai apie Graikiją kalbi . . . Ne, ne, cigonė meluoja, tu gyvėsi ir būsi laimingas.

Atrėmusi galvą į durų šulus liūdėjo.

Kostaki įėjo į Eminos tėvo namus. Puikus jie buvo viduje. Graži, kaip Milono Venus mergaitė pasitiko jį. Jos veidas buvo baltas, rankos išleptos.

— Kostaki, tu dar gyvas? — prakalbėjo į jį ištiesusi rankas mergaitė. — O, kaip aš džiaugiuos tave pamačiusi! Verkiau ir rankas

laužiau užsislėpusi, patyrusi, kad Ali liepė tavo namus sudeginti ir motyną užmušti. Baisus tas Ali, apie jį atsiminusi visa drebu.

— Kur tavo tėvas? — užklausė Kostaki.

— Janinoje.

— Žinau jau, jis ten laižo kojas mūsų budeliams.

— Kostaki, nekalbėk teip!

— Žinai, kad kitaip kalbėti nemoku, kaip jaučiu. Sakyk man, dėlko tavo tėvas tenai?

— Jisai gelbi Graikiją.

— Gelbi Graikiją? O, jie visi ją gelbi skandindami kraujuose; kodėl būdami teip arti to velnio, nenusiunčia jo prie Dievo, kad jam už mūsų kraują užmokėtų? Argi neturėjo jie kardo rankoje ar kalavijo prie šono? Jie turi, tik širdies neturi . . . Tavo tėvas fanarijota yra, i cerkvę vaikščioja — ir tas tik jį tebejungia su graikais.

Emina persigandusi atsitraukė nuo jaunikaičio ir sudėjusi rankas šnibždėjo:

— Kostaki, ko aš kalta, juk myliu Graikiją lygiai, kaip ir tu.

— Ir ne tau atėjau tą sakyti. Dingojau tavo tėvui čia buvus gaisro laike. Dingojau, kad gynė savuosius. Bet jam patogaus bašos kambariuose, jam labiau tinka jo pypkės ir nargiliai. Jis nu-duoda protinę, bet proto pas mūsų nėra, Emina — pasakyk jam, kad aš proto svetur važiuoju į jėskotų, aš, Kostaki Rigas. Bet baisi bus ta diena, kurioje sugrįšiu, baisi tiems, kurie užmušinėjo, ir tiems, kurie ramiai į tą žiūrėjo. Mažam esant teko man skaityti apie vieną žmogų, kurį Tirteušu vadino. Ant tos žemės, Spartai kariaujant su Messina, jis buvo vadu. Kariavo gi ne kardu, bet giesmėmis. Tą perskaitęs pajutau savo dūšioje galybę ir pradėjau giedoti Kleftams ir Armatoliams. O, ne už vieną mano giesmę užmokėta turkų galvomis! Suprato mane Kleftai, suprato Armatoliai, tik akmeninės fanarijotų širdys tylėjo. Jie manęs jauno tik gailėjosi ir vadino pasiutusiu. Bet aš ne pasiutęs, aš tik noriu dainuoti, graikus sudurstyti, fanarijotus prižadinti, arba juos išnaikinti, sumindžioti . . . Norėjau tai tavo tėvui pasakyt, neradau jo, tai tu atkartok jam mano žodžius.

Pabaigęs nusiramino. Valandėlę tylėjo.

— Emina — vėl pradėjo — greit čia nebegrįšiu, o gal niekad, — atmint, kad važiuoju proto Graikijai į jėskotų. Sudiev!

Emina, ištiesusi prie jo baltas rankas, suriko:

— Kostaki, aš myliu tave . . .

Kostaki patylėjęs rūsčiai tarė:

— Aš myliu Graikiją.

— O manęs ar nemyli? — klausė dar sykį Emina.

— Jau pasakiau. Sudiev!

Ir atsikreipęs išėjo prie Roksandos.

— Kostaki! — ši sušuko — tu ten ilgai sėdėjai, aš gi verkiau.

— Ko? — užklausė jaunikaitis.

— Tu myli Eminą . . .

Kostaki nusišypsojęs tik atkartojė ką-tik Eminai pasakytus žodžius:

— Aš myliu Graikiją.

Roksandos veidas prašvito.

— Ir aš myliu Graikiją, aš jai duktė, ji man motyna.

— Tame laike aš nuo tavęs kitos meilės ir nenoriu. Bet mudviem laikas persiskirti, Graikijai galvos trūksta, nors širdies daug turi . . . eisiu svetur mokslo įieškotų.

— Kostaki! — sušuko Roksanda — neik! Tikėk, protas pats ateis. Atlik čia su savo dainomis ir mokyk graikus širdies.

Kostaki jos meldimo neklausė.

— Liauk, nieko nepėsi! Nėra žmogaus, nei galybės, kuri mane atgražintų iš kelio, kur matau Graikijos išganymą.

— Tu eisi proto įieškotų — liūdnai tarė Roksanda — tuo tarpu jų širdis ataus . . . Kas juos besukurstys prie darbo, meilės ir neapykantos viso blogo . . .

— Ugi tu, Roksanda!

— Aš? — sušuko nusistebėjusi.

— Teip, tu — argi nemoki visų mano giesmių ir dainų iš atminties dainuoti? Argi tavo širdis mažiau temyli tuos kalnus ir slėnius, nekaip mano?

Ramiai žiūrėjo Kostaki į Roksandą ir matė, kaip jos įdegęs veidas paraudo. Žinojo jis, kam palieka savo giesmes, eidamas svetur mokslo įieškotų.

Roksanda jau jam nebegynė.

Argi ji nedirbs kart su juo Graikijos ateičiai? Argi ji neatkartos jo karštų, sužadinančių giesmių Kleftams ir Armatoliams? . . .

Jos liūduumas išnyko. Pagavusi Kostakio ranką sušuko:

— Tiesą kalbi! Kostaki, tu eik, aš gi atliksiu, bet visados mylėk Graikiją.

Toks buvo jų dviejų persiskyrimas.

Keletai metų praslinkus, Kostaki grįžo išsvetur, sukurstė Graikus, bet pats greitai pateko turkų rankosna, ir padisakas nuteisė jį mirtin.

Emina pateko į Ali Telebeno aremą. Įkalbėjo jai fanarijotai, kad pasišvęstų už savuosius. Ji sutiko, bet naudos, kaip visados iš tokio pasišventimo, nebuvo nėjokios.

Į Kostakio kalėjimą vargu buvo prieiti, bet Roksanda visas kliūtis pergalėjo.

Vidurnaktyje pajuto Kostaki, kaip kažki-kas puolė prie jo kojų ir pradėjo jas bučiuoti.

— Kas čia? — sušuko.

— Tai aš, mano tu sakalėli, mano paukšteli mieliausias!

— Roksanda!

— Teip, tai aš prie tavo šventų kojų.

— Sakyk man, kas girdėti tarp mūsųjų.

— Giedojau jiems tavo giesmes, ir jie suprato; jau pasirengę.

— Ar jau? . . . O, tai laimingas esu! Juk tu tiesą kalbi,

Roksanda?

— Teip, jau arti mūsų laisvė.

— Lengviau man bus mirti . . .

— Ne, tu nemirsi, aš nenoriu, kad tu mirtum! Klausyk! pajudėsiu dangų ir žemę ir visą pasaulę, bet tu gyvėsi!

— Netikėk, kad gali mane išgelbėti, nuteisė mane sultanas mirtin ir savo žodžio nemainys.

— Ne, ne, nekalbėk teip, aš nenoriu! Tokie žmonės kaip tu turi amžinai gyventi.

— Ir aš gyvėsiu savo giesmėse ir tuose vaisiuose, kuriuos jos Graikijai atneš.

— Bet Graikija dar snaudžia, jos prižadanimui tavęs reikia — sakė verkdamą Roksanda.

— Išėjau grūdą, bus tokių, kurie varpas surinks. Pabaigiau savo darbą, nebeturiu jau ką žmonėms sakyti, palik mane, Roksanda. Turiu dar pagalvoti apie savo gyvenimą ir apie jūsų ateitį . . .

Roksanda pašokusi nuo žemės sušuko:

— Gerai, galvok čia apie mus, aš gi stengsiuos tave išgelbėti!

Puikaus Ali Telebono rūmo kambaryje, išgražintame įvairiais daiktais, ant brangių pagalvių ir kilimų gulė Emina. Tankiai ji pakelia baltą savo ranką, lyg norėdama nutrinti liūdnas savo mintis ar nuvaryti nuo akių baisius paveikslus. Jos gi akyse vis stovi su išbliškusiu veidu vaikas, su kurio jaunas dienas praleido.

Pradėjo šnibždėti:

— Ir jis į mane išaugšto su paniekinimu žiūri . . . Negaliu nusiraminti, pardavė mane, liepė pasišvęsti — ir kas iš to? . . .

Ir atsiklaupus ties paveikslo, pradėjo melsties.

Tik staiga pro atvirą langą juodas šešėlis įėjo į kambarį ir atsislojo už besimeldžiančios moteriškės.

— Dieve, susimilk ant jo! susimilk, duok jam dangų! — kalbėjo Emina.

— Vis tas-pat — tyliai tarė šešėlis.

— Nedavei, Viešpatie, jam laimės ant žemės, duok nors dangųje . . . meldė Emina.

Šešėlis, pagriebęs ją už peties, sušuko:

— Bent syki būk Graikijos dukterimi! Atmink, kad jis dabar kalėjime laukia baisios mirties. Atmink, kad jis dirbo visą savo gyvenimą mums, išsižadėdamas ypatingos laimės . . . Bent syki atsilygink už savo biaurų parsidavimą ir silpnumą vienu tikru pasišventimu tėvynei! . . .

— Roksanda! — lyg atbudusi prabilo Telebono pati.

— Teip, tai aš, aš, kuri tavęs neapkenčiu, nes ji mylėjau, ateinu dabar pasakyti, kad tik tu ji gali išgelbėti.

— Sakyk, viską padarysiu!

Roksanda, ištraukusi kardą, paduodama jį Eminai tarė:

— Tė, atkeršyk už graikų kraują; imk tą geležį ir, kaip ateis prie tavęs tas, kurs mūsų krauju minta, įsmeik jam širdin. Kada turkams vado pritruks, Kleftai užpuls ant kalėjimo, ir Kostaki bus laisvās.

Vienok Emina nepaėmė kardo iš Roksandos rankų, visa drebėdama atsitraukė nuo kalbančios ir tarė:

— Ne, aš negaliu to padaryti. Juk jis mano kūdikio tėvas.

— Tu gi Graikijos duktė!

— O Dievas?

Skaudus juokas jai atsakė.

— Klausyk, biauri esi, šimtą kartų biauri! Galėjai jį išgelbėti, užmušdama tą gyvatę, kuri mums tiek nelaimių atnešė, bet nenori; nori teip gyventi ir mirti, kaip ligšiol gyvenai. Klausyk, tu fanarijote, visi bašai neuždengs tavo kapo nuo graikų spiaudalų . . . Susiprask ir imk kardą!

— Ne!

— Roksandos akys žaibavo piktumu. Dingojo, kad Emina jai padės. Kol Telebenas gyvas, neišleis jos mylimojo, ir Kleftai su Armatoliais nieko neįveiks.

— Būk prakeikta! — sušuko Roksanda. — Tegul ir tavo vaikas bus prakeiktas; pražuk tu purvuose! Tegul tau mirštant pritruks Dievo! Tegul tavo vaikas . . .

— Liauk! — sušuko Emina — nekeik mano vaiko.

— Prakeikiu ir . . .

Kas į duris pabeldė.

— Tai aš tik viena jam teatlikau — tarė Roksanda ir pro langą iššoko.

Emina apalpo.

Roksanda lyg pasiutusi nulėkė į kalnus. Užlipo ant Pelijono viršūnės, kur Kleftai buvo susirinkę, kalbino, prašė, meldė, kad paėmę jataganus eitų į Janiną Kostakio atmuštų. Bet dainiaus sėta sėkla dar neišdygo. Kleftai nesitikėjo galėsia Janiną nuveikti.

— Eisme ant jo laidotuvių — liūdnai tarė.

Roksanda nieko neatsakė, tik lyg suakmenėjusi rinko kalnų žiedus ir pynė vainiką.

Žmonių minia susirinko Janinoje. Tarp tų susirinkusiųjų daug matyti tamsių, įdegusių veidų. Telebenas žino, kad tai graikai, užtat daugybė kareivių stovi su kardais ir šautuvais.

Vidūje kyšo jiešmas smailiu ir žibančiu galu. Į jį tai kreipiasi įdegusieji graikų veidai.

— Eina, jau eina! — sušnibždėjo minia.

Atsivėrė kalėjimo durys, ir pro jas išėjo išbliškęs, bet ramus Kostaki. Iš vienos pusės priėjo prie jo fanarijotų kunigas, iš kitos veržės Roksanda, bet jos kareiviai neprileido. Tad metė Kostakiui po kojų vainiką, nupintą ant Pelijono viršūnės.

Kostaki, pakėlęs jį, priglaudė prie lūpų.

— Sūnau, jau ties tavimi dangus atsiveria — šnibždėjo fanarijotų kunigas.

Kostaki atsikreipęs į jį užklausė:

— Ką? ar jau Kleftai pakilo? ar Graikija bus laisva?

— Atkartok, sūnau, paskui manęs maldos žodžius: Tėve mūsų, kursai esi danguose, švęskis vardas Tavo . . .

— Ir duok graikams laisvę!

— Ateik karalystė Tavo . . .

— O, ateik Graikijai laisvė!

— Būk valia Tavo kaip dangūje, teip ir ant žemės . . .

— Bet tegul ji bus maloni mano žmonėms!

— Duonos mūsų visų dienų duok mums šiandieną . . .

Čia Kostaki tylėjo. Jis ne kasdieninės duonos norėjo nuo Dievo prašyti . . .

— Ir atleisk mūsų kaltes . . .

Kostaki mušęs į krūtinę.

— Kaip ir mes atleidžiame . . .

— Ne, ne, aš neatleidžiu Graikijos priešams!

— Bet gelbėk mus nuo pikto. Amen.

— Išgelbėk juos, Viešpatie, išgelbėk!

Ir artindamos prie jiešmo bučiavo kiekvieną vainiko lapelį, nuskintą nuo mylimųjų kalnų.

Budeliai, pagavę jį, greitai uždėjo ant jiešmo. Jis nesudėjavo, tik nuolat savo žiedus bučiavo. Jų kvapas jį svaigino.

Mirė prie lūpų žiedus laikydama.

Per tris dienas Kostaki merdėjo ir Kleftai vaikščiojo jo lankytu.

Kareiviai negalėjo į jį veždėti, nes ant jiešmo su pabalusiomis akimis buvo baisus.

Tik vien Roksanda per visas tris dienas nenuleido akių nuo to išblīkusiojo veido.

Kostakiui išleidus paskutinį kvapą, kareiviai išgirdo šūvį. Atsikreipė pažiūrėti — prie-pat jiešmo gulėjo negyvas Roksandos kūnas.

Kostaki Rigas nors mirė, bet ligšiol gyvena graikų atmintyje.

Tokinose grabuose, kaip atmintis ir širdis, — gyvės amžinai.

Pagal lenkiško parašė J. N.

SPAUDOS PERŽVALGA.

Mūsų laikraščiai.

Prūsų lietuviai nors ir nedrąsiai dar, bet žengia pirmyn. Kas nežino, kad prie tokių politišku sąlygu, kokiomis jie naudojasi, galėtų daug gyviaus krutėti ir daug drąsiau politišškai gyventi, kad nebūtų nuo tos teip troškios aplinkinės atmosferos teip stipriai susnūdę, jog dar ir ligšiolei ta atmosfera tebelaiko juos savo glėbyj . . .

Bet nežiūrint to viso, o ypač žinant tą atmosferą ir tas spēkas, kurioms prisieina dirbti, reikia pripažinti, jog Prūsų lietuviai nors ir silpnai dar, bet bando žengti pirmyn, kiek tik, suprantama, yra teisingu visūmenės gyvenimo atgarsiu jų spauda, iš kurios mes semiamė savo žinias apie juos.

Kaip žinome jau (žr. „Mūsų Kr.“ V-pa Nr. 8 š. m.), per skyrimus į Vokietijos viešpatystės seimą lietuviai pralaimėjo: viršų gavo vokiečių konservatistas. Dabar neužilgo, 20 lapkr., bus skyrimai į Prūsų seimą. Klaipėdos ir Šilokarčiamos pavietu lietuviai, nors ir skaitlingiausi, bet nepasitikėdami vieni laimėti, susidėjo su vokiečiais, kuriems iš savo pusės labai paranku teipgi turėti užtikrintus lietuvių balsus. „Lietuviškoji Konzervatyvų Skyrimo Draugystė“ vienkart su vokiečiais-konservatistais pasistatė sau tuose pavietuose kandidatus: š lietuvių pusės — žinomą kalbininką D-rą Gaigalaitį, pastorą iš

Priekulės, ir iš vokiečių — dvarininką Krauzą iš Dovių. Progresiškiesiems tų pavių lietuviams nebeatiko, matyti, konservatistai — ir jie padarė gana drąsų žingsnį pirmyn, nes sutarę su vokiečių liberalų partija pasistatė sau, šalip vokiečių liberalų kandidato Wobbe, antrą lietuvių kandidatą — p. D. Zaunių iš Rokaicijų, b. šią vasarą lietuvių kandidatą į viešpatystės seimą. Ne tiek čia svarbus, suprantama, yra tas galimas rezultatas (greičiaus nė vieni, nė antri nelaimės), kiek tas faktas ir tas žingsnis, kurį tam tikra lietuvių kuopelė padarė, nes jis vis tik reiškia šioki-toki, kad ir nevisai dar aiškų, nepasikalinimą konservatistų programą ir tuo padėjimu, kurį dabar prisieina vietiniams lietuviams kęsti. Žengiant tokiu būdu toliaus, gal ir pasiseks prakilnesniems Prūsų lietuviams kaip-nors sukurstyti įmigusius savo brolių protus. Kovos už idėjas nereikia bijoties nors ir savo tarpe, nes juk per idėjų tik kovą ir težengia žmonės pirmyn.

„Naujai Liet. Ceitungai“ („Liet. Konz. Skyr. Dr.“ organas) vienok tas pastatymas iš lietuvių liberalų pusės savo kandidato nevisai teptatinka.

„Mes nuo savo pusės — skaitome įženg. Nr. 89 straipsnyje — tą sutarimą neprasidijam, ale jei ant visūmenes nužvelgiam, tai turim sakyti, kad jis ardymas yra“

Antru gana simpatišku žingsniu pirmyn viešame Prūsų lietuvių gyvenime yra noras rekodifikuoti tos-pat „Liet. Konz. Skyr. Dr.“ įstatymus. Kaip atliks tą darbą partijos diena, paskirta 3 lapkr., nežinome dar iš tikrųjų, bet iš tų balsų, kurie dabar atsiliepia tame dalyke, galima spręsti, kad draugystės įstatymai, ergo ir lietuvių partija pakrups į simpatiškesnę pusę.

Viens iš simpatiškesnių Prūsų lietuvių rašytojų p. Linelis skubinasi „Kaimyno“ Nr. 42 (priedas prie „N. L. C.“ Nr. 85) prieš būsimąją partijos dieną savo straipsnyje „Mūsų vadovams“ persergėti ir atkreipti anų „vadovų“ atydą ant reikalingumo tam tikrų jo nurodomų permainų dr-stės įstatymuose.

„Kaslink pertaisymo programo, tai noriu — rašo jis — savo nuomonę visu-menei ant nusprendimo paliecovoti: 1) Partijos užvardijimas turėtų vienat „Lietuvių Skyrimo Draugystė“ skambėti. 2) Kaslink skyrimo pasiuntinių į karalystės seimą, nor draugystė. Su visu įgalėjimu už tą pasirupinti, jog dabar-nykščio skyrimo būdas, kaip jis ciecorystės seimui padavadytas ir karalystės seimui įvestas taptų. 3) Ji yra tautiška partija ir jieškos visas sylas ant to suvienyti, jog tautystė ir ateinančioms kartoms išlaikoma taptų — Tai būtų tie trys dalykai, kuriuos pagal mano dumą vertėtų apsvarstyti! Kodėl? tai noriu trumpai paaiškinti“

Ir jis keliais žodžiais plačiau paaiškina paduotąjį savo užnamą. — Šitie čia privesti paties Prūsų lietuvių žodžiais aiškiaus parodo šios dienos jų troškimus nors tautiškuose klausimuose, nes ekonomiškais klausimais jie teužiama dar labai mažai, o jei kur „N. L. C.“ ir prasitaria kiek šituose dalykuose, tai tik kaip konservatistų partijos šalininkė. —

— „V-po“ Nr. 8 (š. m.) teko jau mums atkreipti skaitytojų atydą ant vieno (ne iš pirmųjų!) pasibiaurėtino apsireiškimo „sargiečių“ taktikoje — to šlykštaus įrankio jų kovoje prieš savo idėjų priešus. Jei ligšiol dar vis kiek abejojome, ar kartais tokie biauirus išsišokimai neatsitikdavo tik per tą jų redakcijos anarchiją, kuri matoma iš „T. Sargo“, — tai dabar, pasiremami ant „Pamokslo apie

meilę tėvynės“, patilpusio ką-tik išėjusiame „Tėv. Sargo“ Nr. 9—10, galime tvirtai nuspręsti, kad tai jau paprasta „sargiečių“ taktika, parodanti visą jų ištvirkimą ir nupuolimą nors paprastosios, elementariškiausios etikos dalykuose.

Plačiai šią vasarą tūloj apylinkėj praskambėjo, net ir spaudoje (būtent „Ūk-ke“) atsigarsėjo vieno kunigo pamokslas, kuris savo brutališkumu įžeidė ne vieną. Nieks, be abejonės, nepalaikys kunigui už bloga, jei jis nepatinkamas, priešingas sau idėjas kritikuos ir peiks ganomomsio savo „avelėms“ geresniam jų „išganymui“ (tam juk jis tų „avelių“ turbūt ir prilaikomas), bet kiekvienas doresnis ir prakilnesnis žmogus nesusilaikys nemetęs paniekinimo tokiam „ganytojui“, kurs sakyklą, duotą jam teip vadinamam „išganomamjam mokslui“ skelbti, paverčia įrankiu savo žemiems tikslams, paprastai provokacijai, rengimui iš tamsios žmonių minios . . . policijos agentų. Toks buvo šią vasarą minėtojo augščiaus kunigo pamokslas, toks jau (jei ne tas-pat) yra ir pamokslas, patilpęs dabar „Tėv. Sarge“. Jis, tiesa, pasakytas, lapės žodžiais, apvilktas meiliais žodžiais apie Dievo ir tėvynės meilę — bet tai dar prasčiaus! Neprivedame čia keikimų knygy ir laikraščių — tai paprastas jau pas mus daiktas, privedame čia tik tas kelias vietas, kurios aiškiai atsizymi vieša (iš sakyklos) provokacija ir kurstymu minios prieš ypatas.

„Ar gali, miels klausytojau, — skaitome pamoksle — mylėti tėvynę toks žmogus, kur neturi Dievo, nepripažįsta bažnyčios, nepildo tikėjimo priderysčių? Ne, jokiū būdu ne! . . . — — — — — Turime pasakyti, jog tai vilkai, jog tai didžiausi tėvynės priešai, kurie ar tai dėl skatiko, ar tai dėl garbės, ar tai dėl savo nelabumo prisidenę yra avių kailiu, kad tik galėtų ramiai sau avelės draskyti. Tik nėra pas juos meilės tėvynės, nėra nė būti negali . . . — — — — — Tai yra ne draugai, tik priešai, ne mylėtojas tėvynės, tik išgama . . . — — — — — Išgama esi, ir jei tavyje liko dar krislelis žmogiško jausmo, pulk po kryžium — ir tau išganymas! o jei ne, bėk kaip Kajinas nuo savo brolių, kuriuos taikaisi užmušti, bėk, kur tave akys neša, tik toliaus nuo tėvynės, kurios išsizadėjai, kurios esi pardaviku. išgama, išgama! — O jus, mieli klausytojai, jei mylite tėvynę, saugokitės tų išgamų labiaus kaip žalčių, kaip gyvačių, kad jie kaip nuparkusios avys neužkrėstų kitų, kad nepaklaidintų jūsų vaikų, kad neišknistų tėvynės pamatų. Saugokitės jų ir kas jie nors būtų, ar daktarėlis, ar kromininkėlis, ar ūkininkas, neturėkite su jais jokių reikalų, nepriukite jų į savo namus, kad jie priversti būtų, kaip Kajinas, išbėgti iš tėvynės su išgamos ženklų ant begėdiškos kaktos. Negana, mieli skaitytojai, *išvyti* (mūsų pabrėžta. Raš.) išgamas iš tėvynės; reikia naikinti teipgi tų išgamų rąstus, kurie ne menkiaus daro pikto tėvynei, kaip jie patįs.“

Teip ir to lygiai kalba tas „ganytojas“ visame pamoksle. Trūksta mums vietos čia kaip reikiant iškratyti tą mišinį. Bet ir pristivi žodžiai gana jau duoda pažinti to pamokslo tikslą. Žinoma, jog mūsų žmogus ir be tokių „augštų“ pamokymų atranda jau dažnai sau kelią prie tėv . . . apsirikau kiek: prie policijos sargo, o kas dar bebus, jei ir jo „ganytojai“ duos suprasti ir tikriaus jam parodys tą kelią, kurį jis dabar dar drąsiaus apsirinks, nes padarys juk dar prie to ir „gerą darbą“, kunigo pagirtą, — „išvis išgamą iš tėvynės“. Berots tam „darbui“ kelias jau kai-kurių „ganytojų“ ir praskintas, bet „sargiečiams“, matyt, jis išrodo dar . . . persiauras! . . .

. . . Norėjome dar pristivi atsilyginimui iš „Tėv. Sargo“ vieną citatą, kuri galėtų paliudyti, kaip „sargiečiai“, nežiūrint neabejotinos provokatoriškos gįslos, neišpasakytai giliai vienok pažįsta kalbų isto-

riją ir kaip neišpasakytai sveikas yra iš etiškos pusės (tik jų etika, žinoma, reikalinga čia kiek „augščiau“ suprasti!) jų suteikiamasis dvasios penas. Estetiką jau nė neminėjame: ji labai „glosto“ mus „T. Sargą“ skaitant . . . Bet ir šaip svarstėme ir teip svarstėme, o tos citatos čia paduoti stačiai . . . neišdrįsime: pasibijojome tuos teip brangius turtus judinti iš vietos: tepasilieka jau jie pačiame „T. Sarge“. Jei panorėsi, skaitytojau, surask iškur š. m. „Tėv. Sargo“ Nr. 9—10 ir atskleidęs 68 pusl. (slėp. dalis) — perskaityk pats straipsnelį: „Iš kur Lietuvoje atsirado lenkiškoji kalba“ . . . (ue.)

K O R E S P O N D E N C I J O S .

Iš Vilniaus.

(Baltusio byla.)

Ypačingam Vilniaus teismo rūmų su luomų atstovais peržiūrėjimui 30 rugsėjo š. m. tapo pavesta byla Motiejaus Baltusio, apkaltinto už gabenimą lietuviškų ir lenkiškų revoliucioninių raštų. Augščiausiu paliepimu, nuo 23 liepos 1903 m., tapo įsakyta tą bylą peržiūrėti slapčia ir net ypač slapčia, idant niekas iš žmonių ne tik prisiklausyti tos bylos vedimo negalėtų, bet ir teismo nutarimo negirdėtų, nors paprastai toksai nutarimo apskelbimas yra daromas prie atvirų durų.

Apkaltinimo aktas šiteip buvo sustatytas: Spalių 6 d. 1902 m. Baltusis, apsirėdęs geležinkelio valdininku atvažiavo ant stacijos „Šostakovo“ su viena mergina ir, nusipirkęs bilietą į Vilnių, atidavė ji bagažą du lagaminu¹⁾, gana sunkiu. Stacijos tarno paklaustas, ką jis vežas, pasakęs, jog tai sliesorių įnagai. Dėlei sunkumo šių lagaminų vienas žaliasiūlis Ostapenko ant stacijos „Porėčeje“ davė žinią žandarų viršininkui į „Lentvaruvą“, jog tuose lagaminuose gali būti kontra-banda. Atvykus Baltusiui į Vilnių, žandarai pradėjo žiūrėti, kas ateis imti šių lagaminų. Prisiartino Baltusis ir tapo tuoj suimtas ir iškra-tytas. Raktelio nuo lagaminų prie jo nerado. B. pasiteisino, jog koksai ten žmogus įdavęs jam parvežti. Ilgą laiką buvo jieškomas tas žmogus, vienok jo surasti niekur negalėjo. Lagaminuose rasta lenkiška social. literatūra o teipgi ir lietuviška, iš viso apie 4 p. įvairių knygų. Tuo-jaus tapo padarytos kratos namuose, kame gyveno Baltusis Vilniuje, o teipgi ir pas žmones, kurių adresus surado prie jojo. Nieko ypa-tingo nesusekė. Buvo rastos fotografijos kankinių: Česnos, Kačergio ir Matulaičių.

Tardymas tęsėsi veik visus metus, bet negalėjo susekti nė iškur tos knygos tapo paimtos, nė kam žmogui jos buvo vežtos. Apkaltintas pagal 2-os dalies bausmių įstatymo 251 str. „už platinimą raštų ir at-sišaukimų, kuriuose kviečiama prie maišto ir aiškaus nepriklausimo Augščiausiai Valdžiai“, už ką skiriama katorga nuo 8—10 metų.

Baltusio apgynėju buvo garsus prisiekusis advokatas Vrublevskis. Kaip girdėti, išrodinėjęs, jog B. nėsąs socialistu, o tik paprastu tau-

¹⁾ lagaminas (Kvėdarnos par. Kauno gub.) = čemodanas.

tiečiu, kursai valdžiai nėsąs priešingas. Jeigu ir vežėsi knygas, tai nežinojės, kokias knygas; manęs, jog tai buvusios maldų knygos, o ir tos juk užgintos. Kaltas esąs ne B., bet pati valdžia, kuri draudžia lietuviams ir nekaltas lietuviškas knygas.

Apgynimas nieko negelbėjo. Nors B. nekaltybė ir būtų buvus aiški, bet teismas neturėjo tiek drąsos, idant būtų galėjęs išteisinti. Balt. tapo nubaustas 3 metais į areštantų rotas ir sėdės turbūt Vilniuje.

X. Y.

Šiauliai. 26 rugp. buvo vaisininkų draugystės (Imperatorinės rusiškos vaisininkų draugystės Šiaulių skyrius) sąnarių-įkurtojų susirinkimas. Pirmsėdžiu tapo išrinktas p. Paulavyčius, Vieksnių par. dvarponis, sodininkystės mokslą baigęs; jis tai ir pasirūpino tą draugystės skyrių įkurti. Pirmsėdžio pagelbininku išrinko d-ą Šalkauskį iš Šiaulių; be jų dar tapo išrinkti 6 vyriausybės sąnariai: kun. Vizbaras iš Kurtavėnų, Sudimtas ir Navlickaitė, daržininkai iš Šiaulių, Silvestraitis ir Jakubauskis, dvarponiai iš Kuršėnų par., ir Janavyčius, dvarponis-agronomas iš Vainuvos parapijos.

27 rugpiučio buvo pirmas visuotinas sąnarių susirinkimas. Nutarta įsteigti sodininkystės ir daržininkystės mokyklą Pavirvyčio dvare Vieksnių par.; p. Paulavyčius tam tikslui duodąs 7 dešimtines žemės ir namus; nutarta prašyt valdžios tam tikros pašalpos pinigais tai mokyklai. Nutarta pasamdyti daržininką-sodininką už 300 rub metinės algos; jis pagal sąnarių reiklavimo tur važinėties jų sodnų ir daržų apžiūrėti ir duoti tam tikras patarmes. Sąnarys, pas kurį jis darbuosis, turi mokėt jam po 2 rub. ant dienos ir duot arklus iki kitai vietai.

Per susirinkimą buvo įjėgs policijantas į kitą greta to kambarį. Keli ponai labai nusiminę ir tuojau ėmę rusiškai kalbėti (pirmiaus visi lenkiškai kalbėje) ir kitus prašę rusiškai kalbėti, ypač pirmsėdis. Nusiminė, tartum kažik-ka jie čia darė!

Susirinkimas pavedė vyriausybei atspazindint įstatymus, žinoma, rusiškoj kalboj. Ir neatsirado nė vieno, kurs būtų pakėlęs klausimą prašyt, kad būtų leista atspazindint įstatymus lietuviškai lietuviškomis raidėmis, idant ir ūkininkai galėtų suprasti, kas per draugystė, ir prisirašyti prie jos. (Istojant reikia įmokėt įžengiamųjų 5 rub., o paskui kasmet po 3 rub.).

Šiaulėniškis.

Dinaburgas. Pradžioj rugsėjo pasibaigė čia ūkės ir pramonės paroda, Vi-tebsko gub. žemininkų dr-tės įstatyta. Be ūkės skyrių buvo teipgi ir skyriai: naminių išdarbių ir mokslo. Šita paroda neatsižymėjo gašlumu. Ekspонатai nežibėjo švitrumu ir keistumu, kas yra pastebėtina, nes dažniausiai parodos prilįgsta muzėjams su retais daiktai, kuriuos rodo ir parduoda.

Iš Lietuvos buvo daug ekspонатų, kaip a.: fabriky ir dirbtuvių išdarbiai iš Šiaulių, Kauno, Vilniaus ir kitų vietų; dvarponių galvijai ir arkliai iš Kauno, Vilniaus ir net Suvalkų gub. Bet ekspонатų, pažymėtų lietuvyستe, nedaug tebuvo. Mokslo skyriuje buvo p. Matuliano parodyti lietuviškai parengti: Vilniaus gub. žuvininkystės planas ir žuvų kalendorius. Terp naminių išdarbių buvo: klumpiai, šaukštai, kryželiai iš Sedos miestelio; audeklai iš Kurtavėnų parap., prie kurių buvo pridėta lazda, Uliansko padaryta, su gabiai ir sumaniai išpauistytomis visokių gyvulių figuromis; Bugiočių seserų audeklai iš Dusėtų parap. su lietuviškais parašais po rusiškų parašų; joms liko paskirta pinigų premija. Terp arklių buvo 2 porį žemaičių veislės, kuriuos pastatė p. Balcevičius iš Utėnos parap.

Ir tiek lietuviško man teteko matyti.

Prasalaitis.

Mūsų Kronika.

Ašpvieta. Iš Šiaulių (Kauno gub.) mums rašo: Vladimiras Zubovas padavė valdžiai prašymą, kad leistų jam įsteigti savo dvaruose savo įstanga žemesnes pradedamąsias mokyklas. Paduodamas prašymą, jis priminęs, kad jis, nereikalaudamas nuo valdžios pašalpos tų mokyklų užlaikymui, turįs tiesą būti jų globėju ir mainyti jų programą, neperžengdamas, suprantama, pamatinių įstatymų. Pasiremdamas ant to, jis prašė, kad būtų leista tose mokyklose išgudindinti lietuviškai.

— Paduodame čia statistiškas žinias iš Dusėtų apylinkės (Kauno g. Zarasų p.), kurios maž-daug parodo anos aplinkinės apšvietimo laipsnį. Surinktos žinios apie 1000 žmonių, daugiausiai iš Dusėtų par., o teipgi ir 10 aplinkinių parapijų, bet ne toliau 20 varstų nuo Dusėtų.

Išimant vaikus iki aštuonerių metų, kurčius, nebylius ir pusgalvius, išeina ant 1000 žmonių: 721, t. y. 72,1% mokančių vien tik lietuviškai skaityti; 160, t. y. 16% moka ir skaityti ir rašyti; 119, t. y. 11,9% nemoka nė skaityti nė rašyti.

Mokantieji ir skaityti ir rašyti (160 žm. = 16%) dalijasi taip: 18, t. y. 1,8% skaito ir rašo: lietuviškai, lenkiškai ir rusiškai; 46, t. y. 4,6% skaito ir rašo tik lietuviškai; 26, t. y. 2,6% skaito ir rašo rusiškai ir skaito lietuviškai; tarp šių pakutiniųjų 18, t. y. 1,8% rašo lietuviškai rusiškais raidėmis.

Jeigu dabar išvesime apskritą skaičių mokančių rašyti, tai išeis: 134, t. y. 13,4% rašo lietuviškai; 113, t. y. 11,3% rašo rusiškai ir 18, t. y. 1,8% rašo lenkiškai.

Prie viso labo 721 mokančio vien tik skaityti lietuviškai dar prisideda: 2, t. y. 0,2% skaitančių ir lietuviškai ir rusiškai; 6, t. y. 0,6% skaito tik lenkiškai. Malonu būtų gavus panašių žinių ir iš kitų Lietuvos kampų.

Iš Aušros gyvenimo. Jau buvo „V-po“ Nr. 8 paminėta apie Dr. Basanavvyčiaus korespondenciją su p. Jankumi dėlei „Aušros“ archyvo. Dabar, pradėjus nuo Nr. 40, „Vien. Liet.“ toliaus dar garsina to paties p. Bas. paduodamus dokumentus iš Aušros laikų. Tie dokumentai yra labai svarbūs ir daug plačiau apšviečia „Aušros“ gyvenimo sąlygas. Tas žinias mes pasistengsime surezumuoti kitų metų „V-po“ Nr. 3, kuri teipgi pasvėsime „Aušrai“.

Rusų kolonizacija Lietuvoje (sulyg. „Lietuvą laukia nauja kova“ „Uk.“ Nr. 9 š. m.). Mums rašo: Teko girdėti, kad valsčionių bankas nupirkęs rusų kolonizacijai nuo gr. Stan. Čapskio Juozapavos dvarą ir nuo p. Gromčauskio Krepštų dvarą (Telsių pav.). Padaryta propozicija p. Určinui, arti Michelmondo gyvenančiam, kad parduotų jis savo dvarą (apie 500 deš. dirb. žemės); užprašęs po 300 rub. už dešimtinę. Kada jį gėdinti ėmęs koks kaimynas, tai atsakęs: „Duok man gerą nuomininką, tai nepardosiu.“

Žandaro užmanomos medžioklės. Iš įtikimo šaltinio gauname žinoti, jog žandarai tariasi apie naujas represijas Lietuvoje. Vienai ypatai tekę skaityti Liepojaus žandaro raštą į Liepojaus prokurorą, kuriam jis rekomenduoja susižinoti su Vilniaus, Kauno, Rygos ir Mintaujos prokuratūromis, kad galėtų išvieno ir solidariškai suspausti visus lietuvius. Tenai rasta ir visas surašas ypatų, kurias reikalinga esą sugniaužti. — Paduodame šią žinią, kaip paskalą, kuri vienok gali būti ir teisinga, nes nuo žandarų gali vis-ko tikėtis. — Kartas nuo karto perdaug apstūstame, todėl prireikia, kad kas-nors stipriau prisžadintų! O kitiems judant reiktų ir mums stipriau sukurtėti . . .

Lietuviai lenkų-demokratų programė. Atkreipiame mūsų skaitytojų atydą, kad „Przegl. Wszzech.“ Nr. 10 š. m. patilpo (greit išeis ir skyrum) „Program stronnictwa demokratyczno-narodowego w zaborze rosyjskim“. Programas gana platus. Priede prie jo yra visas skyrius specialiai beveik pašvęstas lietuviams: „Działalność stronnictwa w odrębnych warunkach krajów zabranych, a w szczególności Litwy.“

Apie šią programą mes kiek vėliaus pakalbėsime atskirame straipsnyje. —

Aukos „Varpo“ „Ūkininko“ ir „Naujienų“ reikalams 1903 m.

N. 23	25 rub. =	54,00 mk.
Pr. 50 rub. J. J. 20 rub. Žuvių pelnas 20 rub. = 90	" =	194,40 "
J. J. 62 rub. M N I. 25 rub. P-tis. 10 rub.		
Svečių aukos 3 rub.	= 100	" = 216,00 "

464,40 mk.
Buvo (žr. „Varpas“ 9/10) 1684,11 mk.

Iš viso 2148,51 mk.

18. 11. 93

M. Saunus.

Klaidų pataisymas.

Pereitoje „Varpo“ knygutėje (Nr 9 ir 10) tapo „žemskija načalniki“ (= rusiškai) visur nuosekliai ir vienkart klaidingai pavadinti „žemininkų viršininkais“. Skubinamės pataisyti. Tie nanjai įvedamieji pas mus viršininkai turėtų taisyklingiaus lietuviškai vadintis „žemietų viršininkais“. Nes: žemininkas (kaip: daržininkas, ūkininkas, laukininkas) yra tas, kurs turi žemės sklypą arba iš jos gyvena, — rusiškai — земледельецъ; žemietis gi (žemės lauko) vyras, „žemės sąnarys“, kaip: tautietis, sodietis, giminietis, pamiškietis ir tt) būtų tas žmogus, kurs ko-

kiuje žemėje gyvena, paskui — dėl tos žemės dirba (rusiškai žemietis = землецъ). Todėlei apie žemiečių valdybą (Verwaltung) mes galėtume šiteip atsiliepti: „Ir mūsų kraštas bus žemietiški valdomas, bet mūsų krašto žemiečiai bus nepaprasti, ne žemininkų ne žmonių renkami.“

Pasarga. Apie spaudos klaidas turime trumpai čia pasergėti, jog nors ir stengiamės korektūrą atlikti kuo-akyliausiai, vienok prie dabartinių anormališkų sąlygų, kuriose prisieina redakciją vesti (beveik visi mūsų rašytojai yra anarchistai rašybos dalykuose, neskaitant pačios kalbos, ir korektūrą tegalime atlikti vos viena kartą ir . . . ant greitųjų), visų klaidų negalime išvengti. Taisyšime todėl tik stambesnes spaudos klaidas, jei kurios bus visai iškreipusios kokio reikšnio ar sakinio prasmę. Sulig smulkesnių klaidų tikimės, jog akylesnis skaitytojas jas ir pats pasitaisys. —

Atsakymai.

J. Galiniui. „Senas Varpas“ tebeguli pas mus; abejojame, ar galėsime tą Tamstos vertimą patįs sunaudoti.

A. P. Sprezdami iš tų Tamstos eilių, kurios pas mus yra, mes verčiau partartume Tamstai bandyti savo pajėgas proza, kurią daug lengviau yra pataisyti. Eilėms rašyti reikalinga dar būtų Tamstai tarp kito-ko geriaus pažinti raštų kalbą, jos gramatiką ir sintaksį, neskaitant jau pačių tiesų eilėms rašyti, nes tomis žiniomis dar Tamsta tuo tarpu negali kaip reikiant pasigirti.

K. J-ui Tamsta perdaug savo eilėse naudojies *licentia poetica*. Tamstos eilėse atrandami ir tokie atsiliepimai: *jaučių — minčių, viena — naujiena* (pro: naujieną) arba *šnekų — spėkų* (pro: spėkų) ir tt. Tamstai vistik nepartartume mesti eilių, o tik geriaus pažinti liet. gramatiką, sintaksį, akcentuaciją ir . . . pačias tiesas eilėms rašyti.

Tyrušiniui. Ar Tamsta negalėtum teipgi ir rimtesnės plunksnos pamėginti? Meldžiame. —

Visų mūsų rašytojų meldžiame rašyti *aiskiaus* ir *didesnius* palikti tarp eilių tarpus. Korespondencijos reikia *būtinai* rašyti ant vienos popieriaus pusės. Kas gali meldžiame teipgi prisilaikyti ir mūsųos rašybos (žr *P. Kriaušaičio* „Lietuviškos kalbos gramatika“ ir garsinamas šitame „Varpo“ Nr. straipsnis „Mūsų rašyba“).

Naujai prisiūsti „V-po“ R-jai raštai.

Onino: „Laimės! Laimės!“; *Jer.:* „Laimės tarnai“; *P. Gvildžio:* „Kelkitės“; *J. N.:* „Varpas“; *Antano nuo Pakursės* eilės: „Tėvyniškas paveikslėlis“, „Dumoimas“; *K. J—o* eilės: „Vien vienas ir vienas!“; *Vingur-Gurklis:* „Teražniejsza Litwa“ — kritika; *S. R. bibl. mažmožiai* iš „Tyg. Mūd“ ir „Tyg. III.“; *Onino:* „Ant mūsų jūros“; *Tarpininko:* „Užmanymas lietuviško stiliaus“, „Senos šnekos apie „Nanujenas“.

Iš prisiūstų „V-po“ R-jai raštų siunčiame:

„Lietuvos“ Redakcijai: *Onino:* „Pseudopatrijotizmas, tautiškas ir klėrikalizmas“, „Mano patėmijimai“; *Dagyvo:* „Ar šeimyna ar darbas?“ *A. Sr.* „Amatininkystė Vėtkos rėdyboj ir pas mus“; *Grybautojos:* „Ant ežero kranto“; *Velnio Rago:* „Pasaka apie juodą vabalą“; *B.:* „Dvidešimto amžiaus Tamerlanai“; *Ts.:* „Ukas ūkė“; *Tilviko:* „Indų legenda“; *K. J—o:* „Pageidimų šuo“. —

Prisiūsti Redakcijai nauji spauzdiniai.

Pr. Vaičaitis (Sekupasaka). Eilės (Tėv. Myl. Dr. Nr. 9). 165 psl. Plymouth, Pa. 1903 m.

Svald. Įrankis pagerinimui ir sutaisimui šosejū ir paprastųjų kely. 31 psl. Tilžėje 1903 m. Prekė 25 kap.

Tikrasis Lietuvos ukininkų Kalendorius metams 1904. Vilniuje 1903. (Šoenkės Til. išl.). 77 psl.

Atsakomasis redaktorius J. Lapinas. — Spauzdinta pas Otto v. Manderode, Tilžėje